

Politička manipulacija makroekonomskom politikom

POLITIČKA AKADEMIJA – NOVO
DRUŠTVO
Razvojna politika i ekonomija: strategija Ijeweće
13. rujna 2014. Opatija

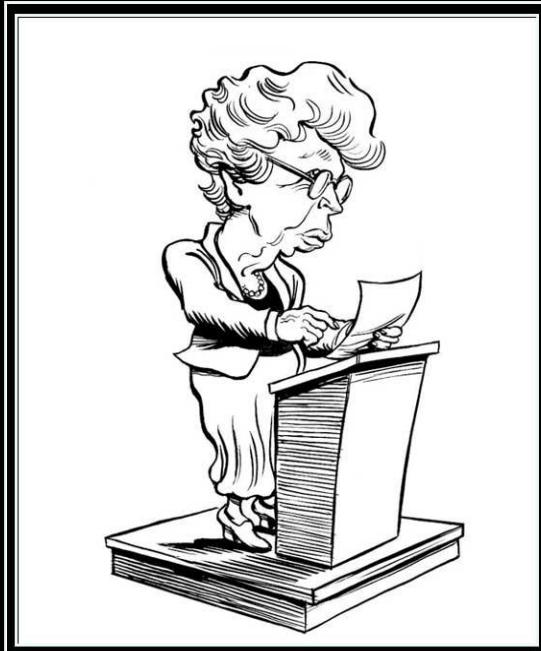
Prof. dr. sc. Vladimir Čavrak
E-mail: vcavrak@efzg.hr

Motivacijska pitanja

- 1. Možete li definirati što je za Vas “hrvatski nacionalni interes”?**
- 2. Što je za Vas “hrvatski nacionalni interes” u slučaju “INA-MOL”?**
- 3. Možete li vizualizirati neki od aktualnih osobnih ekonomskih strahova?**

Što je politika?

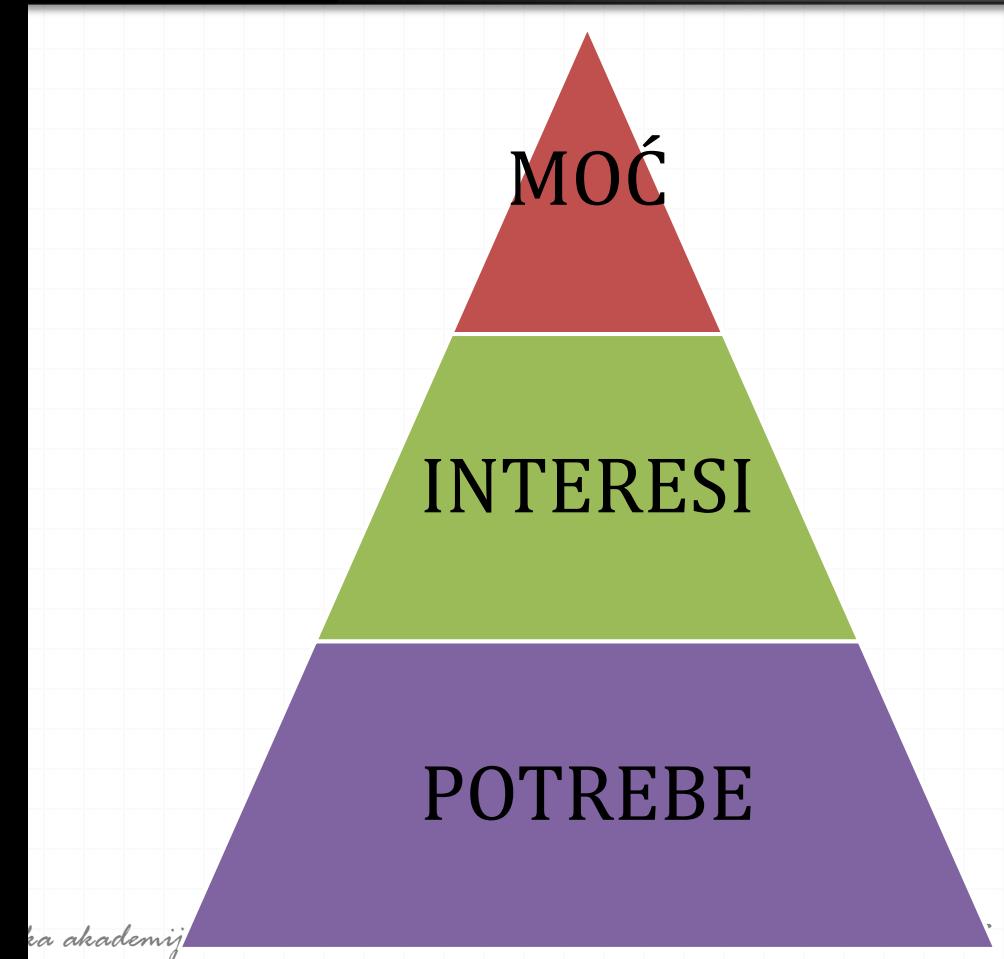
www.mudremisli.com

POLITIKA

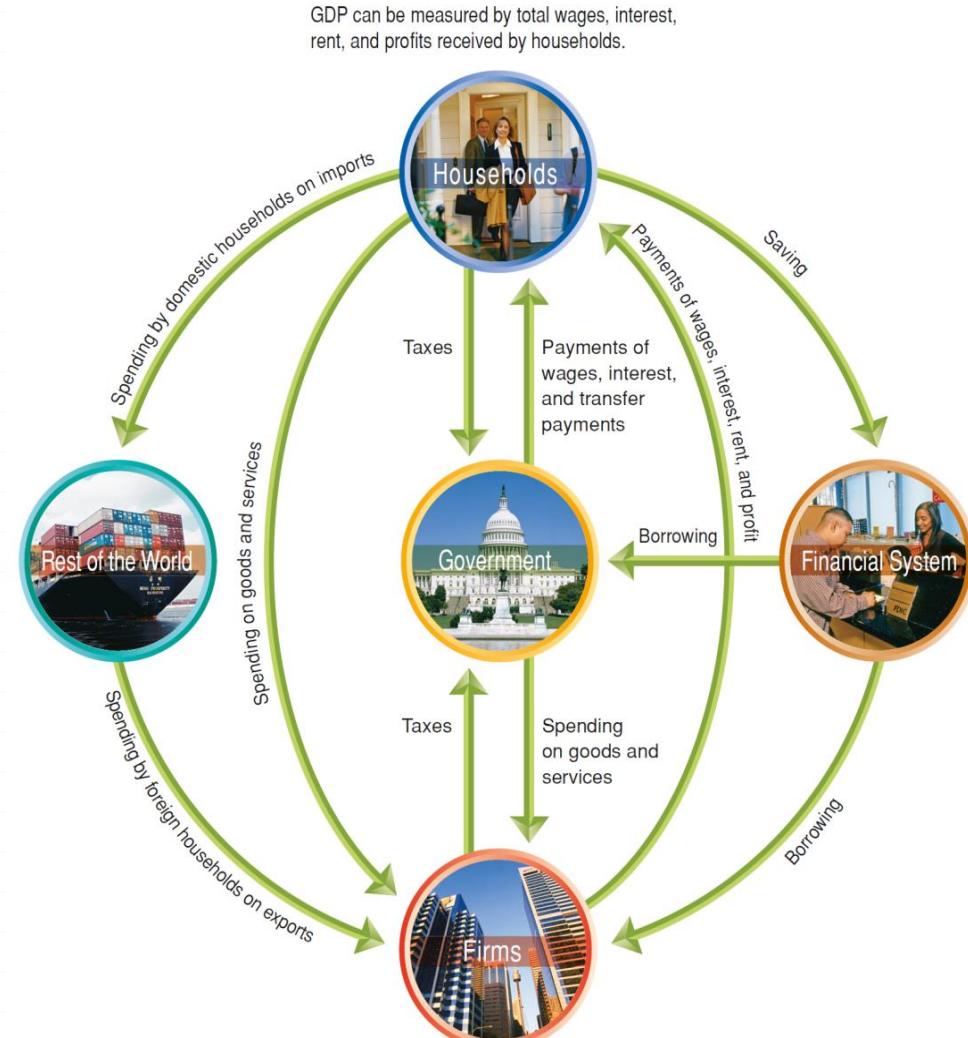
Uvijek glasajte za onoga, koji vam zadnji obećava,
jer će vas on i zadnji razočarati.

Bernard Baruh

Što je ekonomika?

- 1. ZNANSTVENA DISCIPLINA?**
- 2. NASTAVNA DISCIPLINA**
- 3. INSTRUMENT POLITIKE ?**

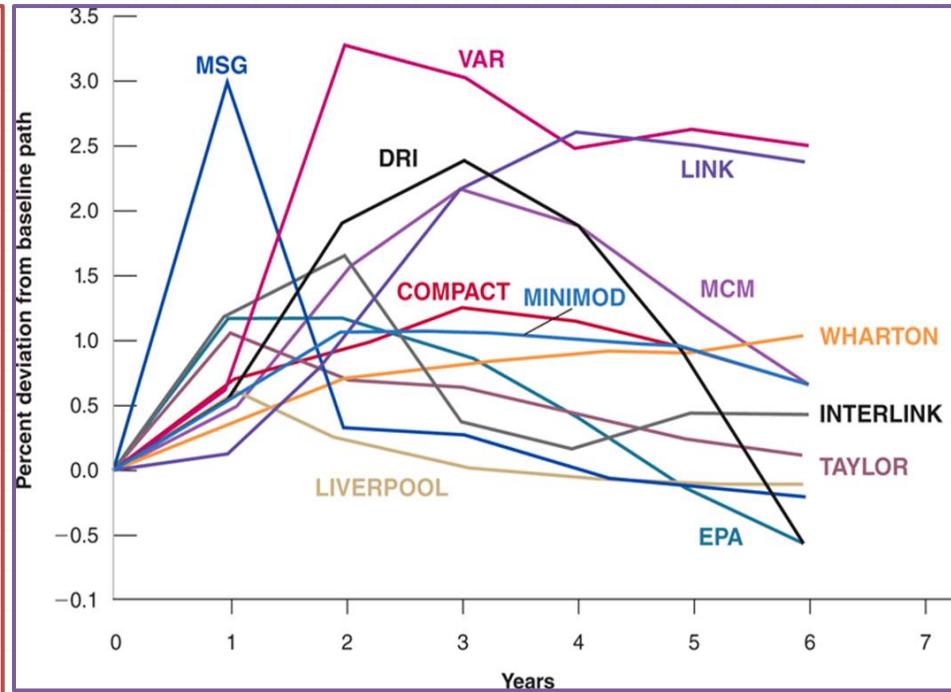

Kriza ekonomiske znanosti?

- Nije predvidjela svjetsku financijsku krizu?
- Nema rješenje za krizu?
- Kakva je to znanost “bez rezultata”? Je li to uopće znanost?
- Postoje li “ekonomski zakoni” poput zakona u fizici? Ako ne postoje, može li biti znanosti bez “zakona”?
- Je li rješenje u ekonometriji (“mjerenje bez teorije”)?
- Je li moguć eksperiment u ekonomici?

Greške procjene ekonomskih modela

Mistakes forecasting the 1982 recession

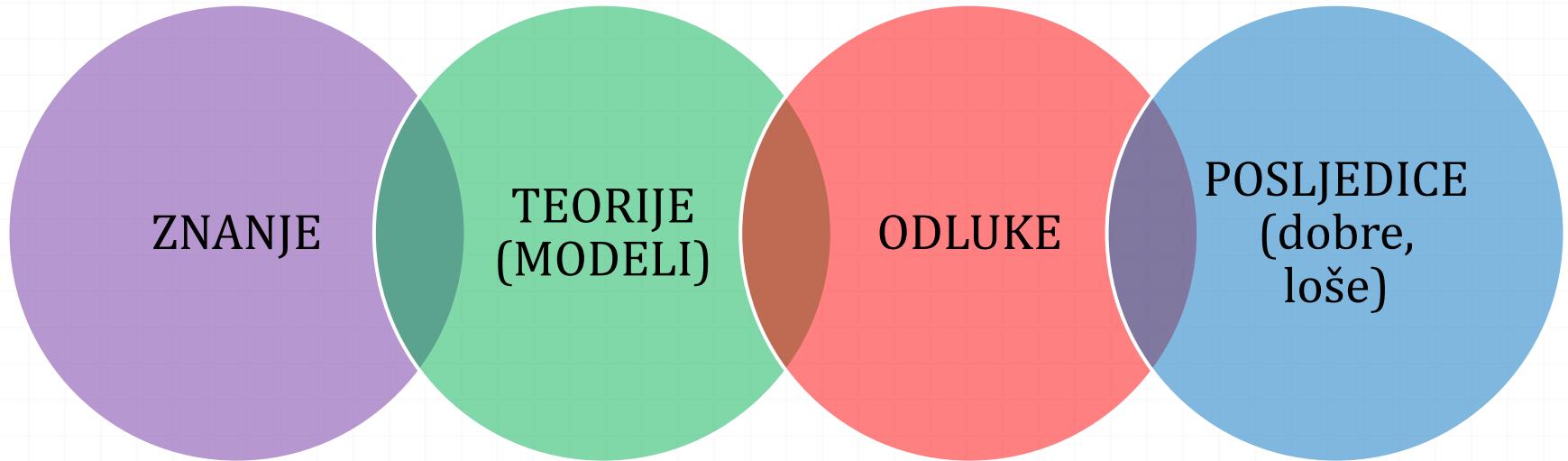

Zašto se
ekonomisti
međusobno
ne slažu?

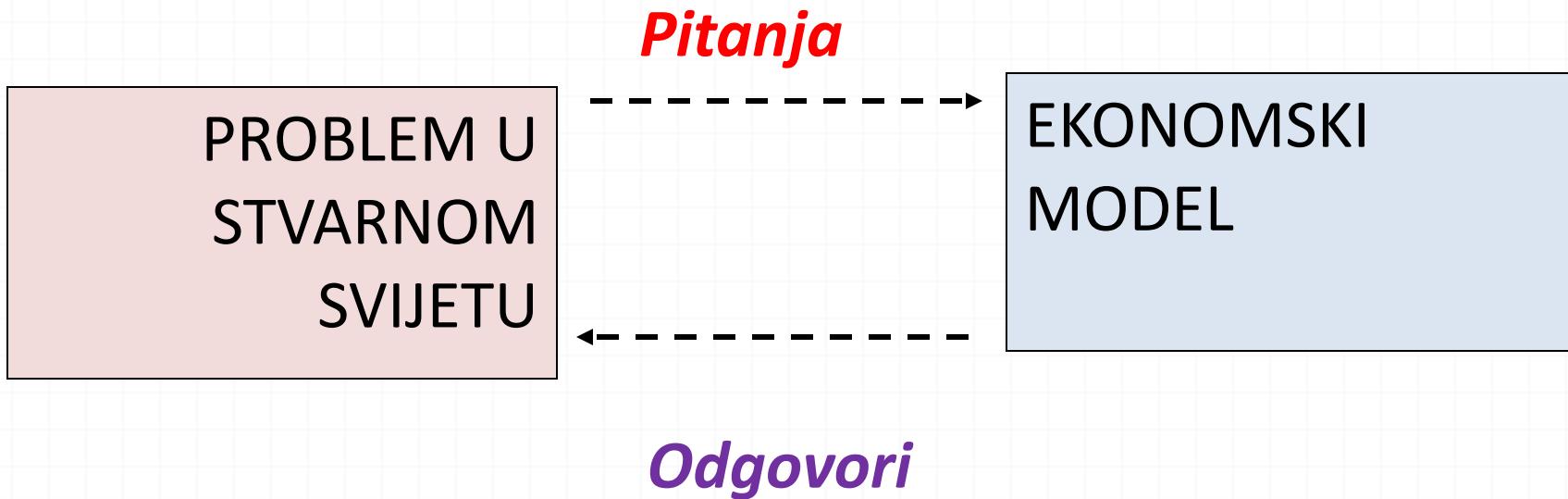
- Problem objekta i subjekta u ekonomskoj znanosti!**
- Opreka ekonomске znanosti i zdravog razuma**
- Opreka politike i ekonomike**
- Problem ekonomске ideologije (teologije, dogmatizma)**
- Problem autoriteta**

Ekonomska znanost utječe na svakodnevni život

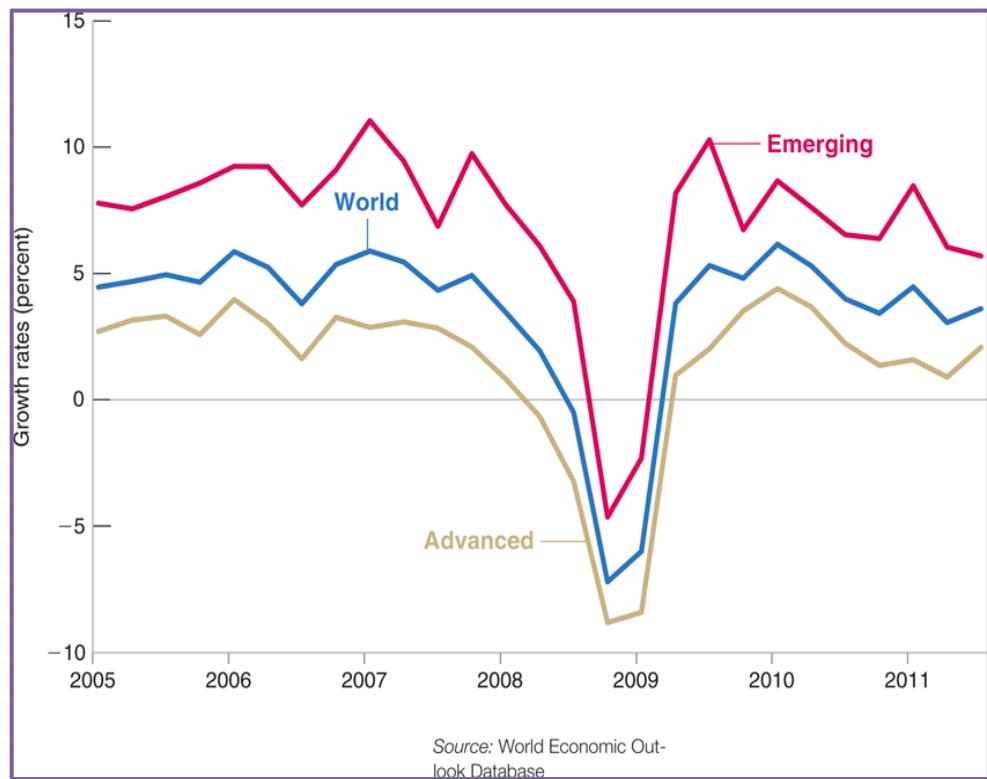

Kako ekonomisti “rade”?

Veza modela i stvarnog svijeta

Stope rasta 2005-11

Inflacija i BDP u Eurozoni, 2012-14.

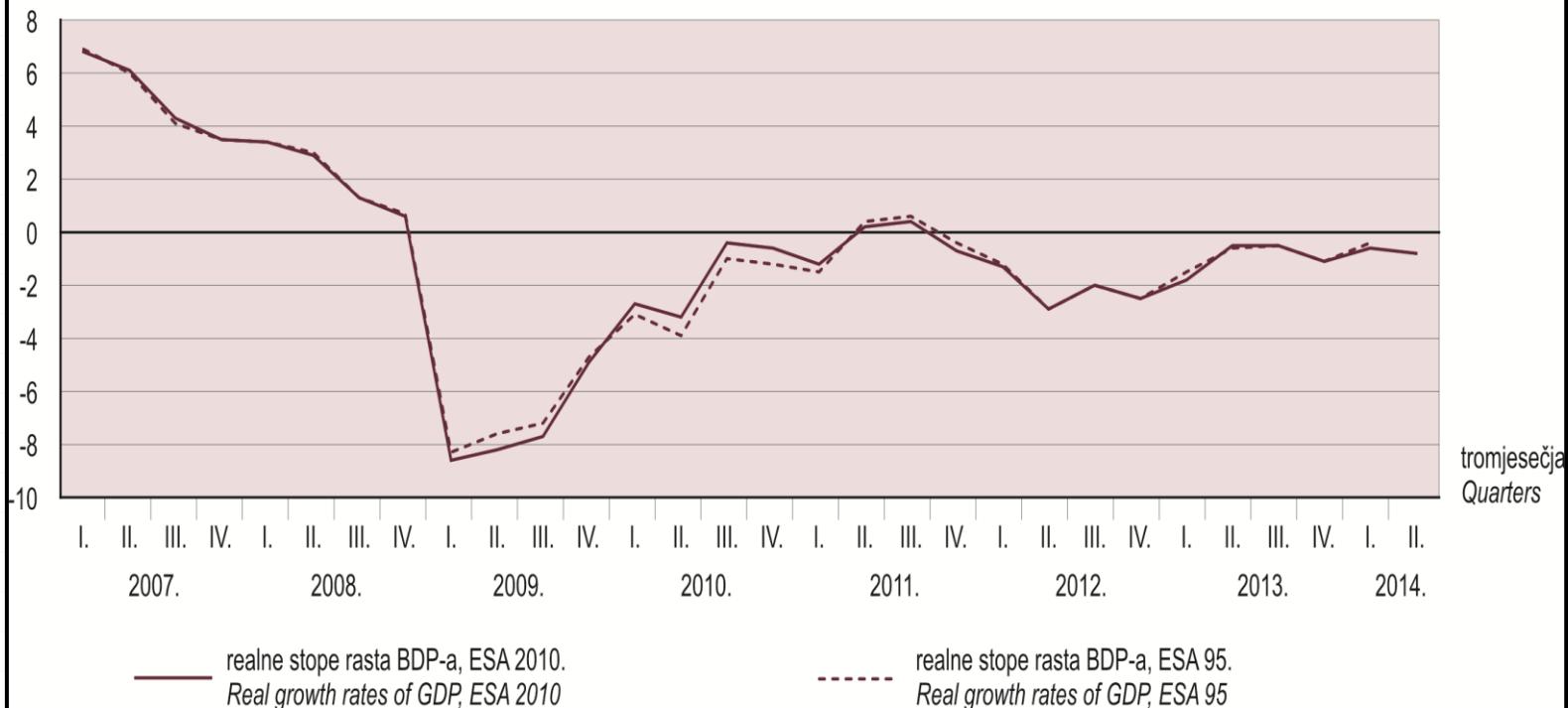
Cikličnost rasta u Hrvatskoj

G-1. REALNE STOPE RASTA BDP-a, ODNOS PREMA ISTOM TROMJESECJU PRETHODNE GODINE

USPOREDBA PODATAKA PREMA ESA-I 2010 I PREMA ESA-I 95

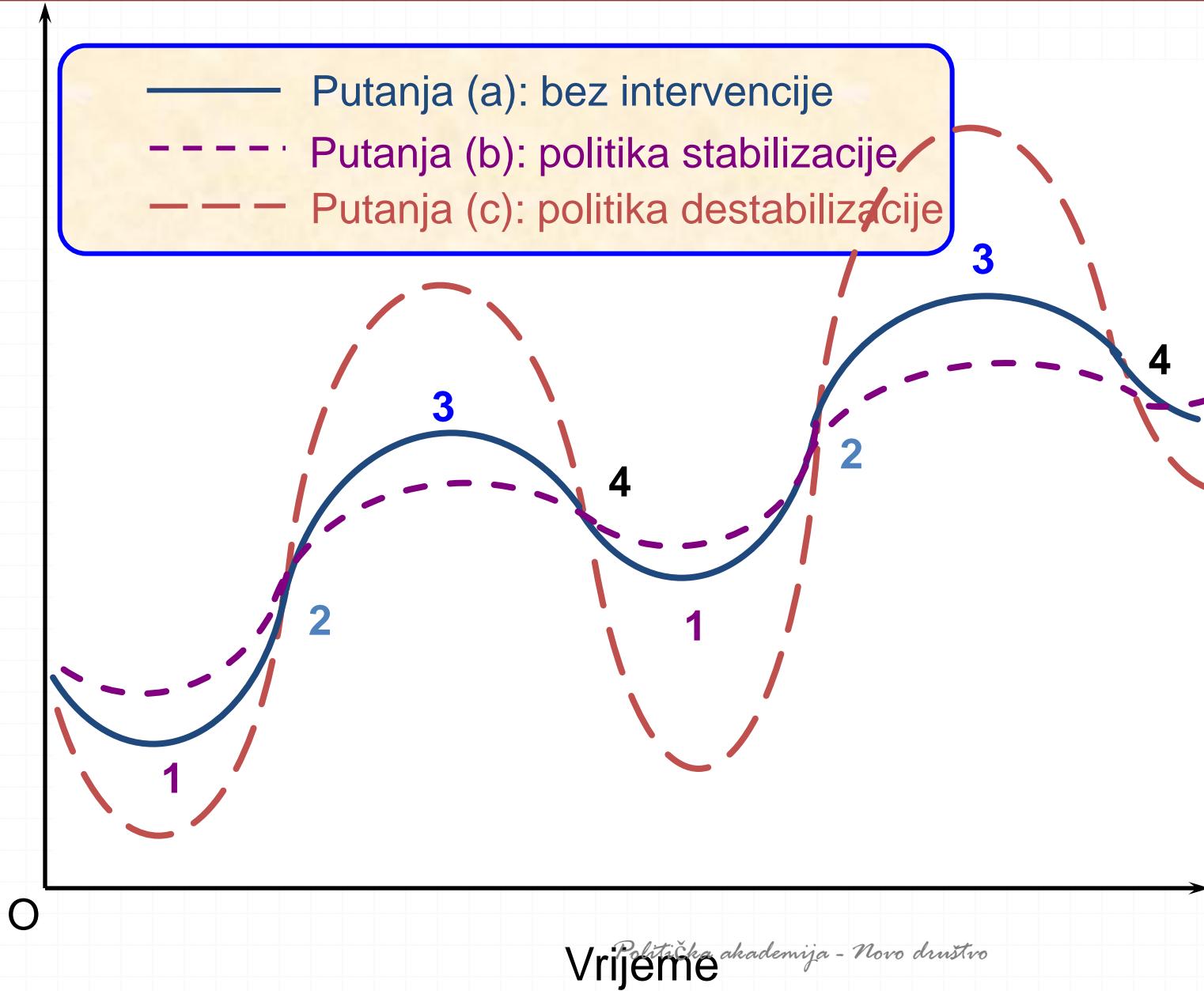
REAL GROWTH RATES OF GDP, COMPARISON WITH SAME QUARTER OF PREVIOUS YEAR

COMAPRISON OF DATA ACCORDING TO ESA 2010 AND ESA 95

STABILIZACIJA ILI DESTABILIZACIJA?

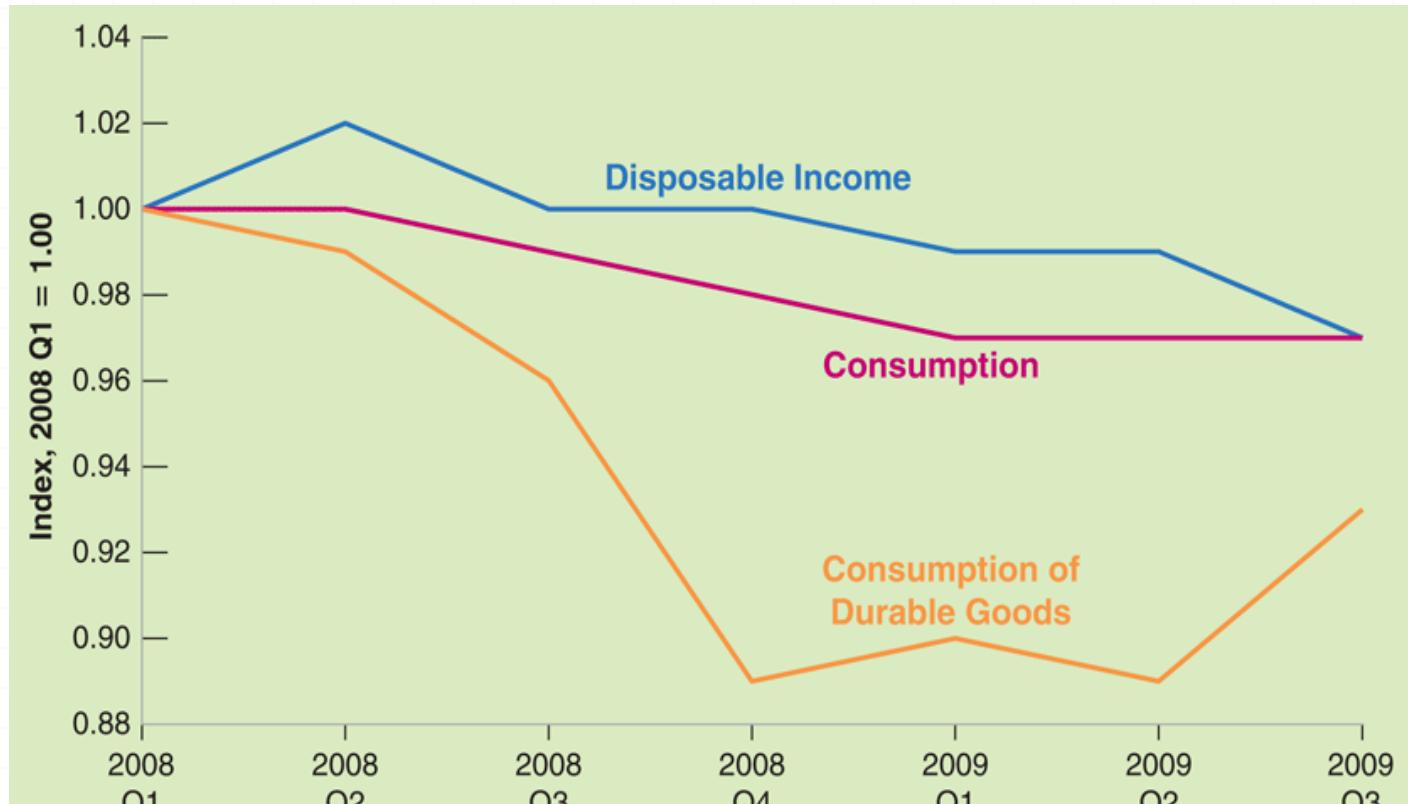
Realni nacionalni dohodak

Poslovni ciklusi i agregatna potražnja

- Nestabilnost investicija: akcelerator
- Ako želimo rast investicija, agregatna potrošnja mora stalno rasti – ako se to ne dogodi imamo točku prijeloma i ciklus pada
- Dugotrajne robe (kuće, namještaj, auti) ne troše se stalno po istoj stopi nego skokovito
- Mogućnost nastupa iznenadnih unutarnjih i vanjskih šokova
- Vladina politika (u vrijeme buma vlada je zabrinuta za inflaciju a u recesiji za nezaposlenost pa reagira kontraciclično)

Raspoloživi dohodak, osobna potrošnja i potrošnja dugotrajnih roba

Source: Calculated using series DPIC96, PCECC96, PCDGCC96: Federal Reserve Economic Data (FRED)
<http://research.stlouisfed.org/fred2/>

Nova politička makroekonomija

- Interakcije političkih i ekonomskih čimbenika
- Najbrže rastuće područje makroekonomije u zadnja tri desetljeća
- Uključuje: makroekonomiju, teoriju javnog izbora i teoriju igara
- Nacionalno gospodarstvo nije stroj – ne pomaže **teorija optimalne kontrole** (ne postoji jedna točka opće ravnoteže) – nacionalno gospodarstvo je polje **strateške igre** (svaki igrač traži svoj optimum)

Povijest

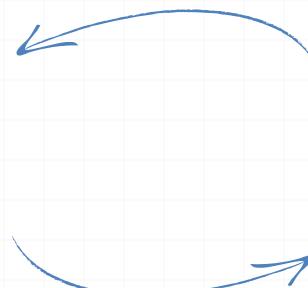
- M. Kalecki (1943.) – interesi kapitalista i nereprezentativni politički mehanizmi uvjetuju političke poslovne cikluse
- W. Nordhaus (1975) – uveo pojam političko poslovni ciklus – funkcija cilja političara: ostanak na vlasti
- D. Hibs (1977) – uvodi partijski (ideološki) model
- Autori: D. Acemoglu, A. Alesina, A. Drazen, B. Frey, D. Hibbs, W. Nordhaus, D. North, M. Olson, K. Rogoff, F. Schneider, A. Shleifer...

Uloga ekonomista

Klasični modeli

- Analiza
- Prognoza
- Predlaganje ekonomске politike

$$Y = C(Y - T) + I(Y, r) + G - \varepsilon IM(Y, \varepsilon) + X(Y^*, \varepsilon)$$

Nova politička makroekonomija

- **Ekonomisti imaju manju ulogu** – važnije su interesne skupine, i
- **Država:**
  - Klasični modeli – **egzogena** (izvan modela)
  - NPM – **endogena** (u modelu)

Ravnoteža na robnom tržištu u otvorenoj ekonomiji

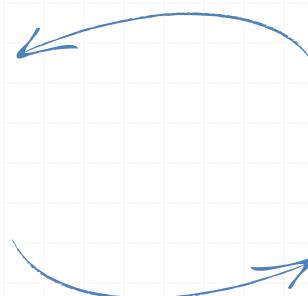
Pristupi formuliranju ekonomske politike

Tradicionalni pristup

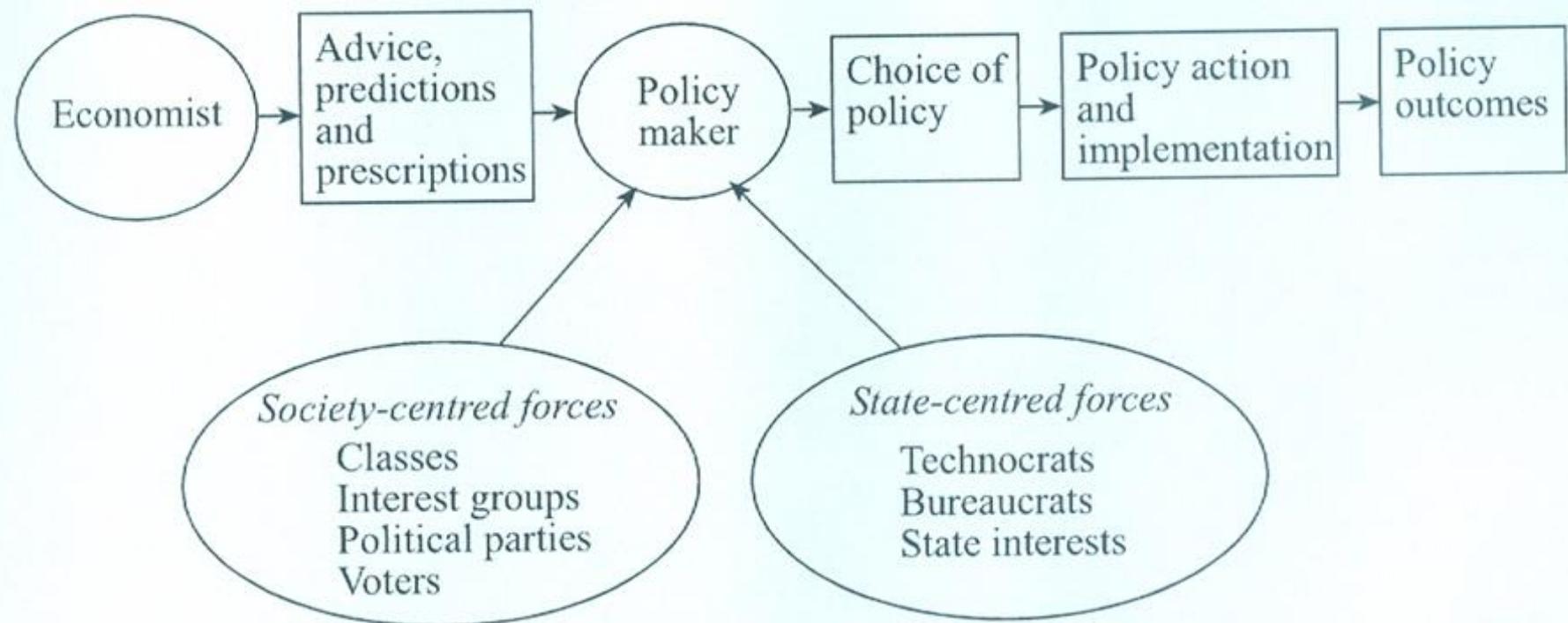
Tinbergen (1952),
Theil (1956) –
nositelji politike
maksimiraju
funkciju općeg
blagostanja – opće
dobro (zabluda o
„nacionalnim
interesima”)

Modeli NPM

Političari
maksimiraju vlastitu
funkciju korisnosti –
ostanak na vlasti (ili
osvajanje vlasti)

Utjecaj na izbor ekonomске politike

Source: Adapted from Meier (1995).

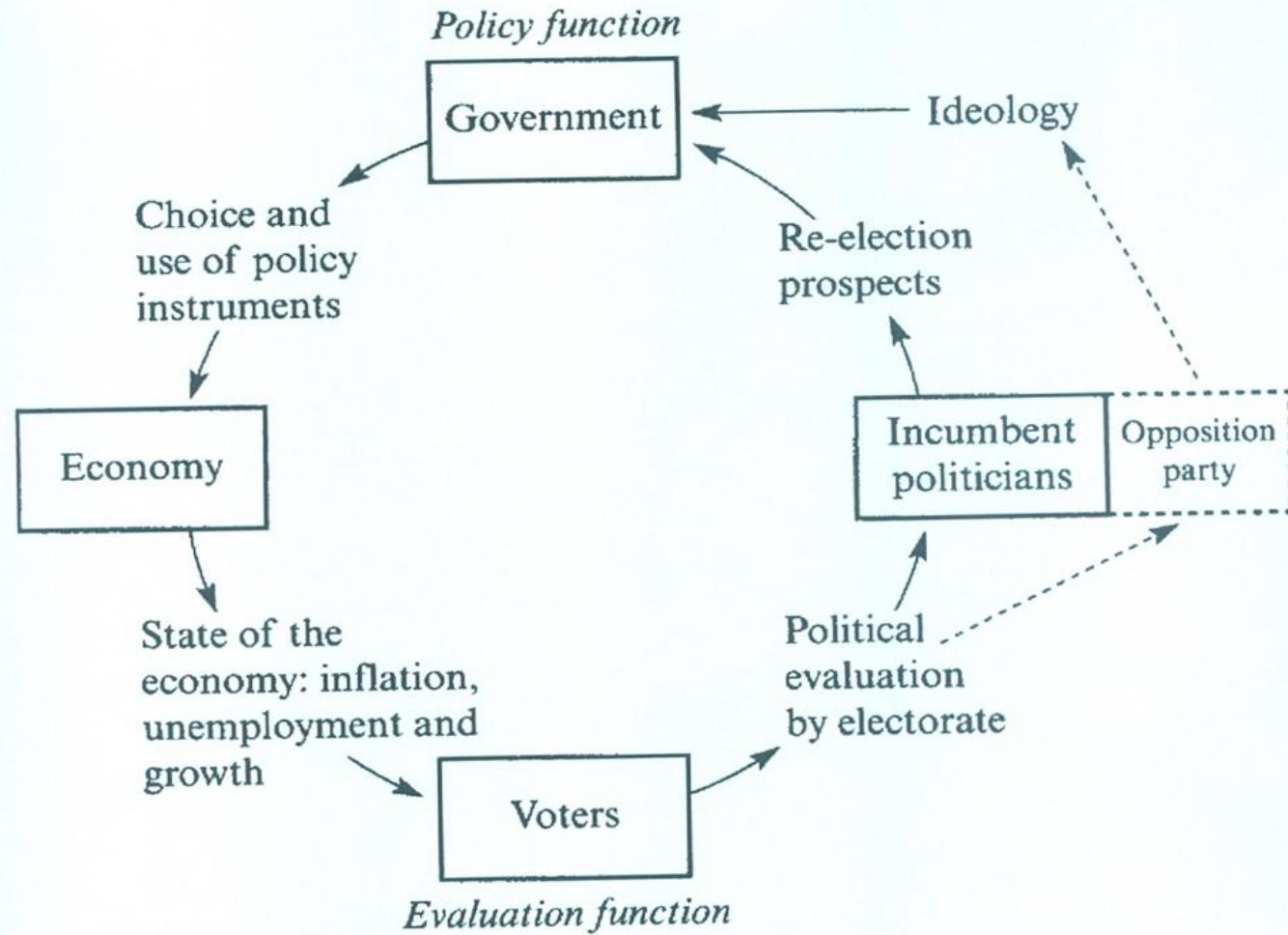
Društvo i država

- Društvo nije jednoznačan pojam: **fragmentirano i heterogeno** (religija, etniciteti, lingvističke i geografske podjele, dohodovna stratifikacija)
- Država: upravljanje konfliktima i usklađivanje interesa, radije balansira nego da traži opći optimum, važnija socijalna kohezija nego maksimiranje stope rasta
- Država je u centru interakcije između političkih i ekonomskih sila – endogena pozicija

Uloga države

- Što država čini ili ne čini: utječe na **rast i stabilnost**
- **Politike koje utječu na ekonomске karakteristike:**
  - Fiskalna
  - Monetarna
  - Politika tečaja
  - Vanjskotrgovinska razmjena – trgovinska politika
  - Konkurencijska politika
  - Politika regulacije
  - Tržište rada
  - Obrazovanje, tehnologija, zdravstvo
  - Vlasnička prava, patenti
- **Udio države u BDP-u:** 19. st. 10%, danas oko **45% BDP-a**

Političko-ekonomski model

Source: Adapted from Frey (1978).

Vrste i sadržaj političko-poslovnih ciklusa

OPORTUNISTIČKI

Želja za opstankom na vlasti

- **TRADICIONALNA:**
- ✓ **Ekspanzivna** fiskalna politika prije, **restriktivna** poslije izbora
- **S RACIONALNIM OČEKIVANJIMA**
- uvodi faktor **sposobnosti** nositelja vlasti

U RH – empirijski se može dokazati djelomično postojanje oportunističkih ciklusa (V. Vučković, 2010)

IDEOLOŠKI

Ideologija kao faktor izbora instrumenata i politike

- “**LIJEVA**” stranka (najava pada nezaposlenosti) –
- “**DESNA**” stranka (najava pada inflacije)
- Phillips-ova krivulja (izbor između inflacije i stope nezaposlenosti)

Modeli političkih ciklusa

Prepostavke o političarima		
Prepostavke o ekonomskim subjektima i glasačima	Oportunistički – nestranački motivirani političari	Stranački – ideološki političari
Neracionalno ponašanje i očekivanja (primjenljivost Phillipsove krivulje)	Nordhaus (1975) Lindbeck (1976)	Hibbs (1977)
Racionalno ponašanje i očekivanja	Cukierman-Meltzer (1986) Rogoff- Sibert (1988) Rogoff (1990) Persson-Tanellini (1990)	Alesina (1987)

Najznačajnija pitanja modela političkih ciklusa

- Koliko su ekonomski faktori važni prilikom odlučivanja o glasovanju za neku stranku?
- Da li oportunistički političari mogu manipulirati ekonomskom politikom u cilju pobjede na izborima?
- Da li ideološke ili stranačke razlike utječu na formuliranje i realizaciju ekonomske politike a time i generiranje različitih ekonomskih rezultata?
- Da li politički ciklusi postoje u situaciji racionalnih glasača i racionalnih ekonomskih subjekata?
- U kojoj mjeri empirijska provjera potvrđuje teorije političkih ciklusa?
- Koje su implikacije na politiku i institucionalne aranžmane kojima se nastoji smanjiti politički izazvane cikluse?

Ključne pretpostavke utjecaja ekonomskih uvjeta na izbore

- 1. „Ekonomска кретanja и rezultati u mjesecima koji prethode izborima mogu odlučiti rezultat izbora“**
- 2. Birači nagrađuju političare na vlasti za prosperitet a kažnjavaju ih za recesiju**
- 3. Kratkoročno naglo povećanje stope rasta u mjesecima prije izbora koristi političarima na vlasti”**

Izvor: E.R. Tufte, 1978:9

Ekonomski prioriteti (preferencije) stranaka

Rang	Socijalističke/ Radničke	Centar	Konzervativne
1.	Puna zaposlenost	Stabilne cijene	Stabilne cijene
2.	Ujednačavanje raspodjele	Rast	Uravnotežena platna bilanca
3.	Rast	Puna zaposlenost	Rast
4.	Stabilne cijene	Ujednačavanje raspodjele	Puna zaposlenost
5.	Uravnotežena platna bilanca	Uravnotežena platna bilanca	Ujednačavanje raspodjele

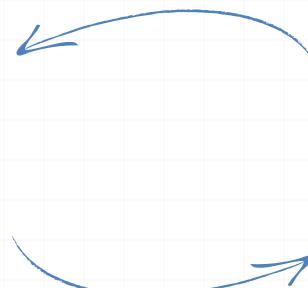
Pretpostavke o ponašanju političara i glasača

Političari

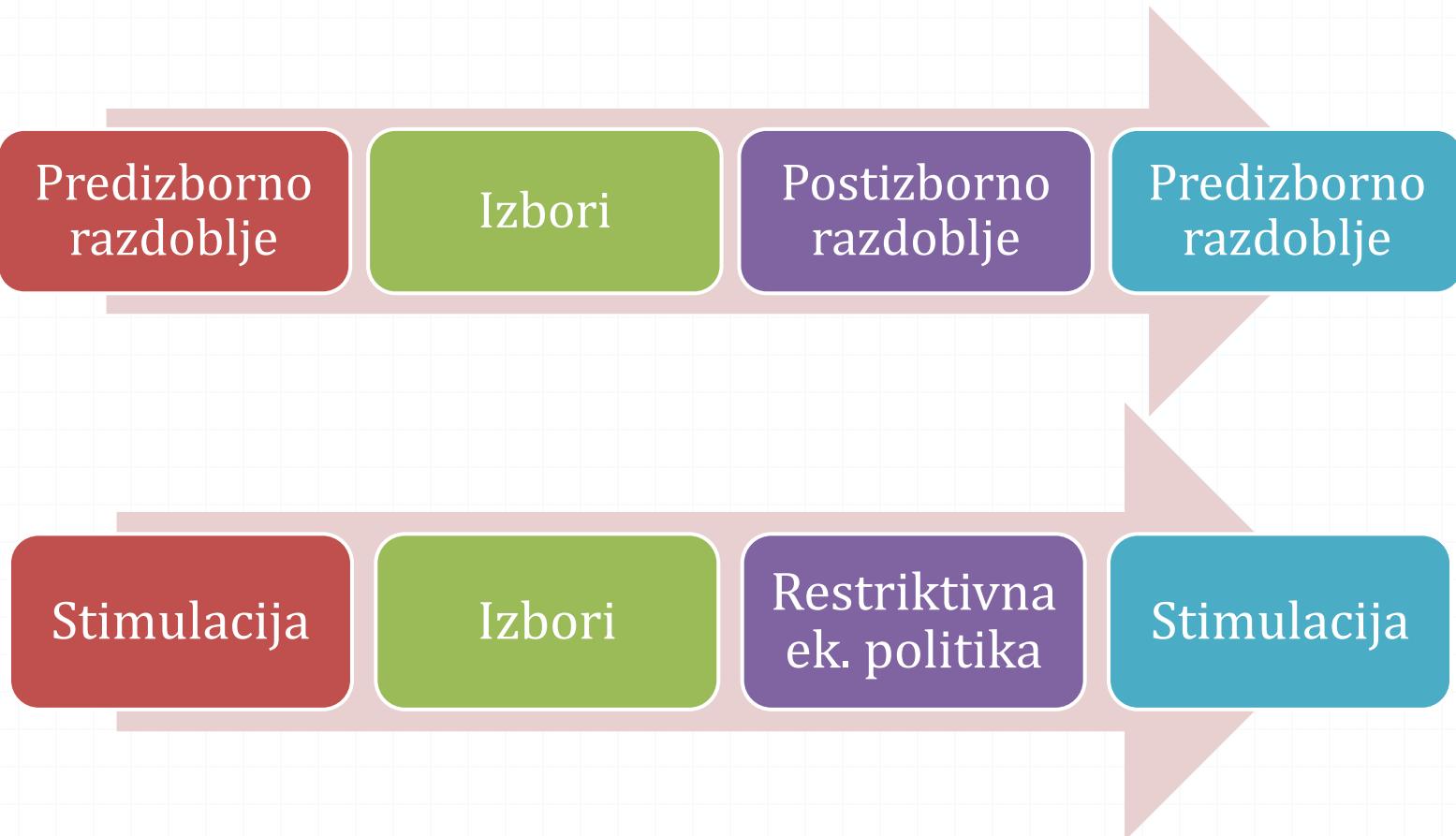
- Dominiraju stranačko – ideološki motivi
- Funkcija cilja: pobjeda na izborima

Glasači

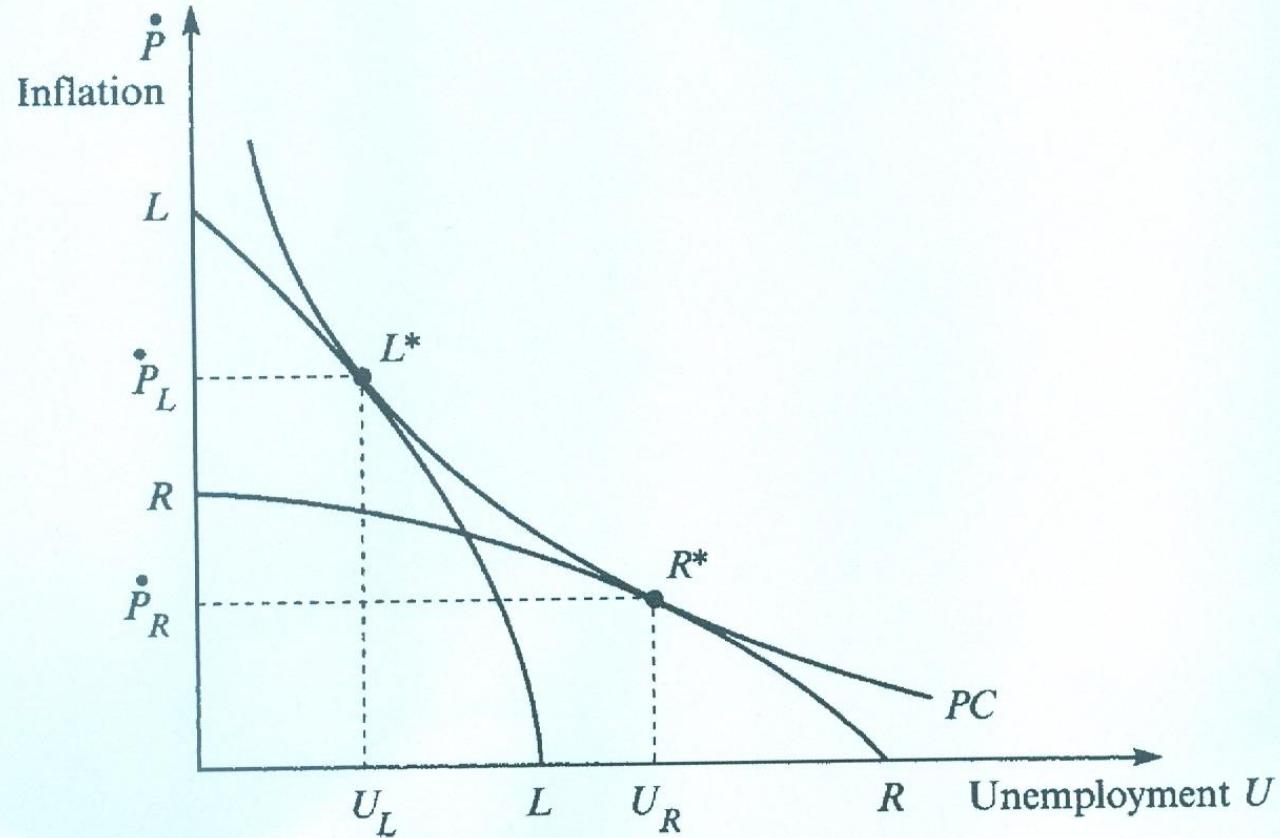
- Želje za **poboljšavanjem relativnog položaja**
- Ključna je **priпадност одređenoj klasi ili socijalnoj skupini**

Ponašanje političara određeno kombinacijom oportunističkih i stranačkih motiva

Hibbsov model (1977) – adaptivna očekivanja

Racionalno-oportunistički model (uključivanje kompetentnosti vlade)

TIP VLADE	EKONOMSKA POLITIKA U PREDIZBORNOM RAZDOBLJU	REZULTATI NA IZBORIMA
Kompetentna vlada	Smanjenje poreznog opterećenje Stopa inflacije iznad optimalne (inflacijski porez)	Uspjeh na izborima (ponovni izbor)
Nekompetentna vlada	Nepromijenjeno porezno opterećenje Optimalna stopa inflacije	Neuspjeh na izborima

Politički ciklusi i makroekonomска politika

Oportunistički modeli

- Koriste se monetarna i fiskalna politika
- Predizborni razdoblje – kreiranje rasta korištenjem ekspanzivne monetarne politike
- Smanjenje poreznog opterećenja i novčani transferi izabranim socijalnim skupinama

Stranački modeli

- Koriste monetarnu fiskalnu politiku za ostvarenje političkih ciljeva stranke i poboljšanja položaja određenih socijalnih skupina -

Učinci monetarne politike

- Stopa rasta novčane mase
- Kratkoročne i dugoročne kamatne stope
- Empirijska istraživanja potvrđuju razlike u vođenju monetarne politike u uvjetima ljevičarskih i desničarskih vlada (Alesina, Roubini, Cohen, 1997.)
  - Razlika u stopi monetarnog rasta lijevih i desnih oko 2,4% (odgovara razlici u stopama inflacije)
  - Monetarni rast je veći u razdoblju 15-18 mjeseci prije izbora – radi opasnosti prerane pojave inflacije
  - Razlike u visini kamatne stope također postoje (kratkoročne 2,5% i dugoročne 3%)

Učinci fiskalne politike

- Dva pitanja o proračunskom deficitu (ciklička obilježja):
  - Da li je proračunski deficit viši u izbornim godinama?
  - Da li visina deficita ovisi o tipu vlade (lijeva-desna)
- **Oportunistička fiskalna politika** povećava deficit:
  - Snižavanjem poreza
  - Povećanjem proračunskih izdataka
- **Stranačka (ideološki) motivirana fiskalna politika:**
  - Ljevičarske vlade sklonije deficitu od desnih
  - Ljevičarske vlade su sklonije povećanju poreznog opterećenje
- Empirijska testiranja potvrđuju veći deficit u predizbornom razdoblju (Alesina, Roubini, Cohen, 1997)

Dvije skupine modela analize učinaka fiskalne politike

Prva skupina:

- **Utjecaj političkog sustava** na ponašanje kreatora politike
  - Politička nestabilnost
  - Politička polarizacija
- Vlade u nestabilnim i polariziranim uvjetima sklone deficitu i javnom dugu

Druga skupina:

- Značaj **neslaganja kreatora ekonomске politike** (interni konflikti u vladi)
- Važan tip vlade:
  - ○ **Jednostranačka**
  - **Koalicijska** (sklonije deficitu)

Politički modeli proračunskog deficit-a

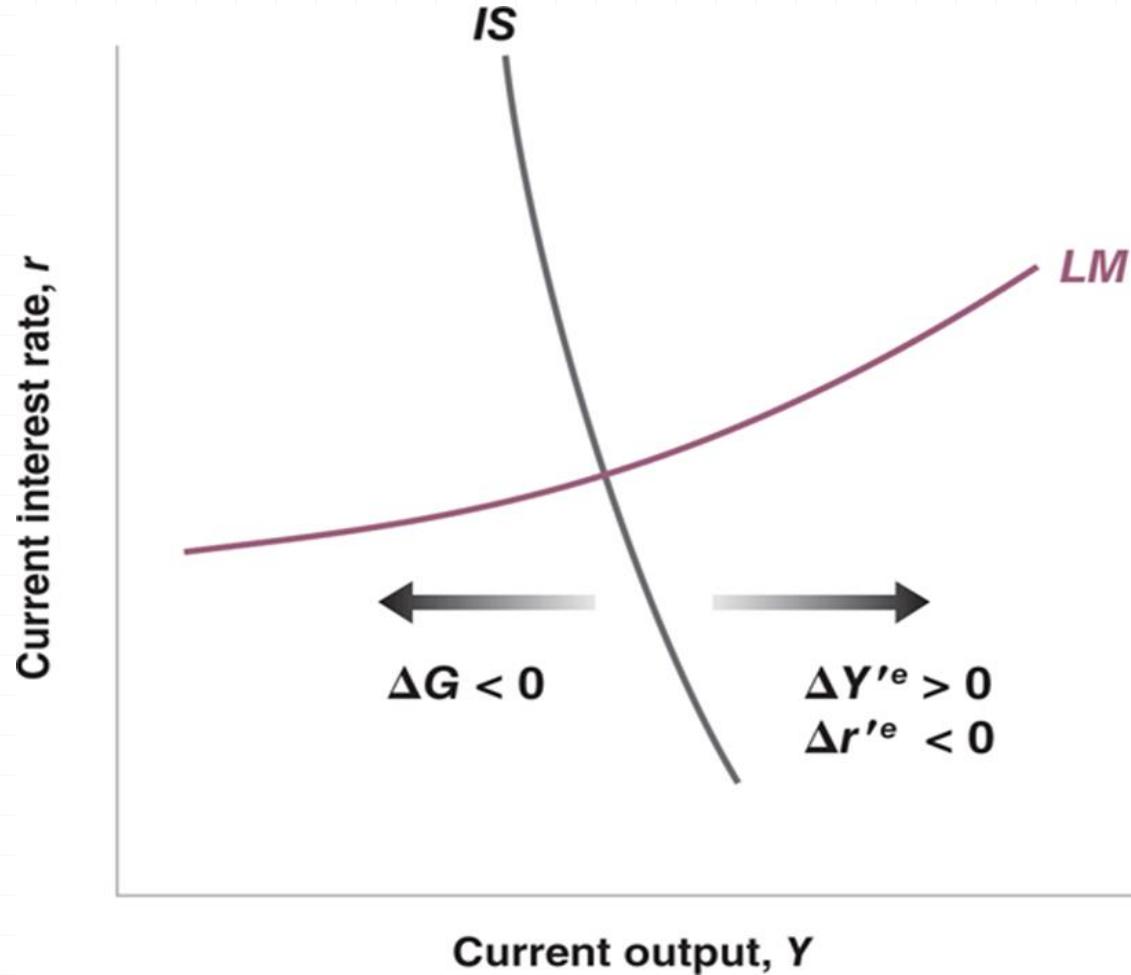
(Alesina, Perot, 1995.)

1. Modeli bazirani na fiskalnoj iluziji
2. Modeli s visinom duga kao strateškom varijablom
3. Modeli međugeneracijske solidarnosti
4. Modeli distribucijskog konflikta
5. Modeli geografske disperzije interesa
6. Modeli proračunskih institucija

Politički ciklusi – vremenska nekonzistentnost, kredibilitet i povjerenje

- Vremenska nekonzistentnost (više ciljeva nego instrumenata pa se s vremenom odustaje od početne politike)
- Racionalna očekivanja (glasača)
- Teorija igara (reakcija jednog na igru drugog igrača)
- Kredibilitet (vremenski konzistentna politika)
  - Vođenje politike na osnovu PRAVA (diskrecija) ili PRAVILA (pravila povećavaju kredibilitet i uklanjamaju asimetriju informacija)
- Povjerenje

Utjecaj očekivanja i povjerenja (IS-LM model)

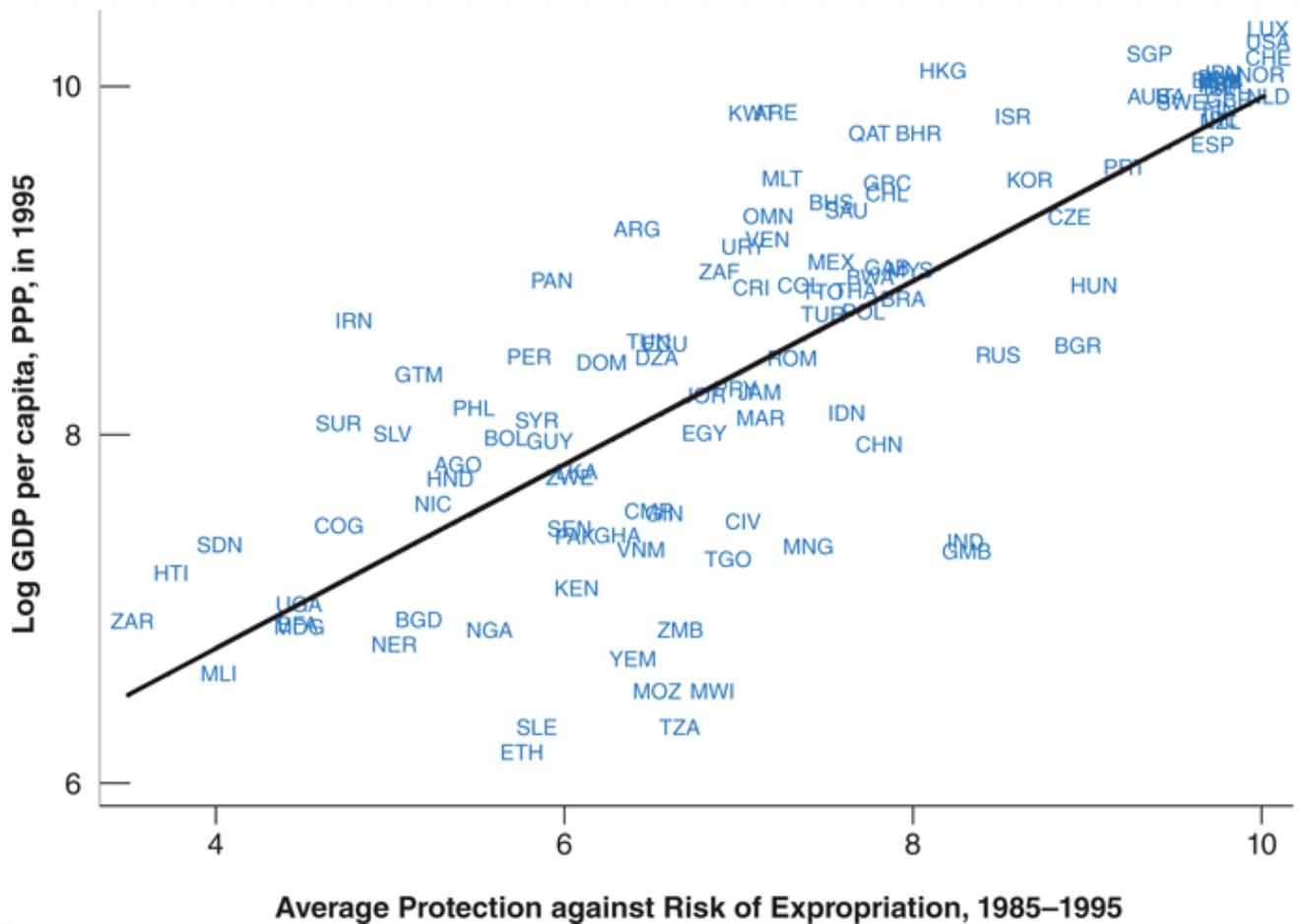

Ograničenja političke zloupotrebe - institucije i pravila (procesi)

- Izbor ciljeva ekonomske politike i njihova hijerarhija
- Izbor između PRAVA i PRAVILA (kredibilitet-očekivanja-povjerenje)
- Monetarna politika – nezavisnost CB
- Fiskalna pravila

Institucije, tehnički progres i rast

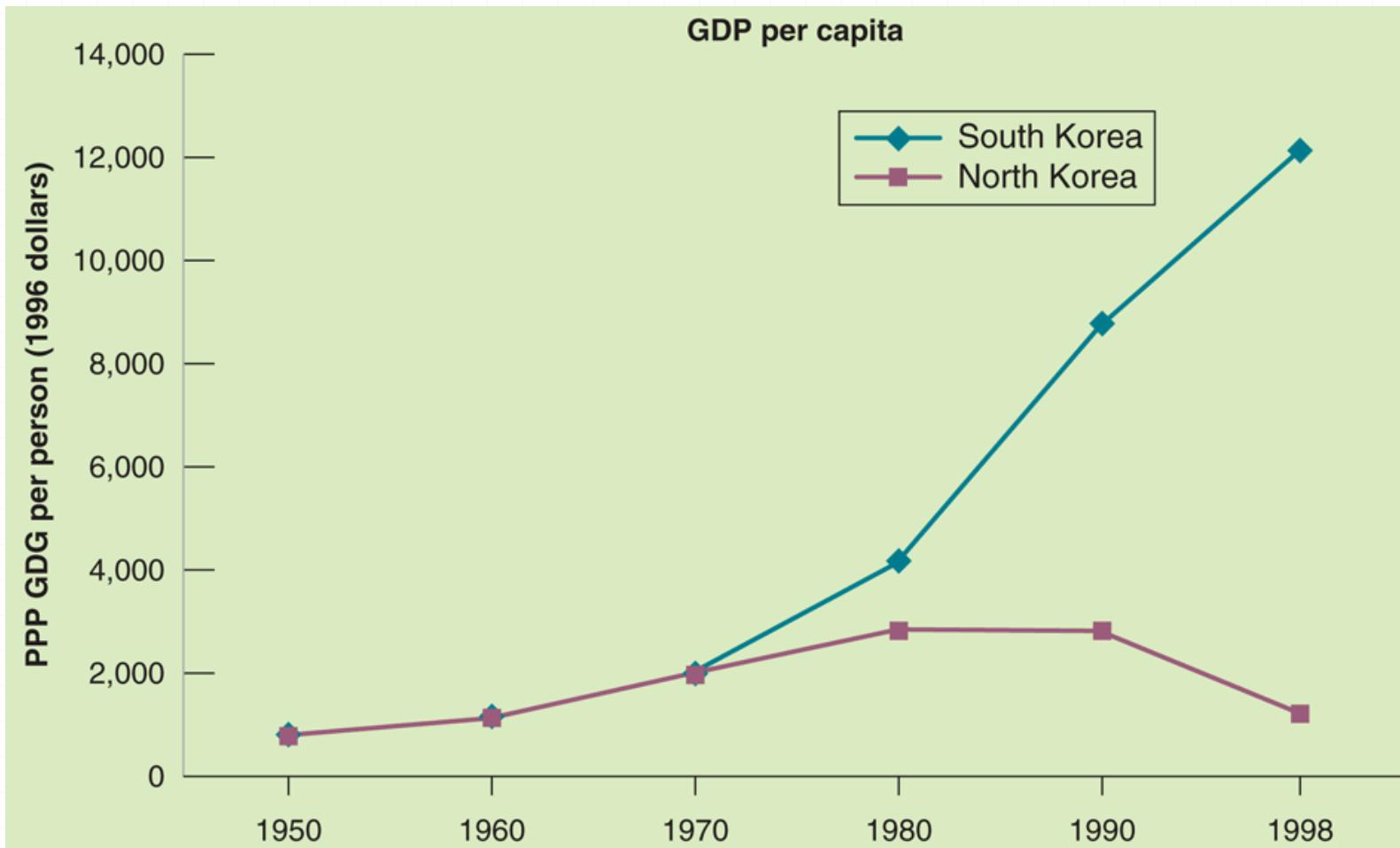
Zaštita vlasničkih prava i BDP po stanovniku

Source: Daron Acemoglu,
"Understanding Institutions,"
Lionel Robbins Lectures, 2004.
London School of Economics.
<http://economics.mit.edu/files/1353>

Važnost institucija

PPP GDP per Person, North and South Korea, 1950–1998

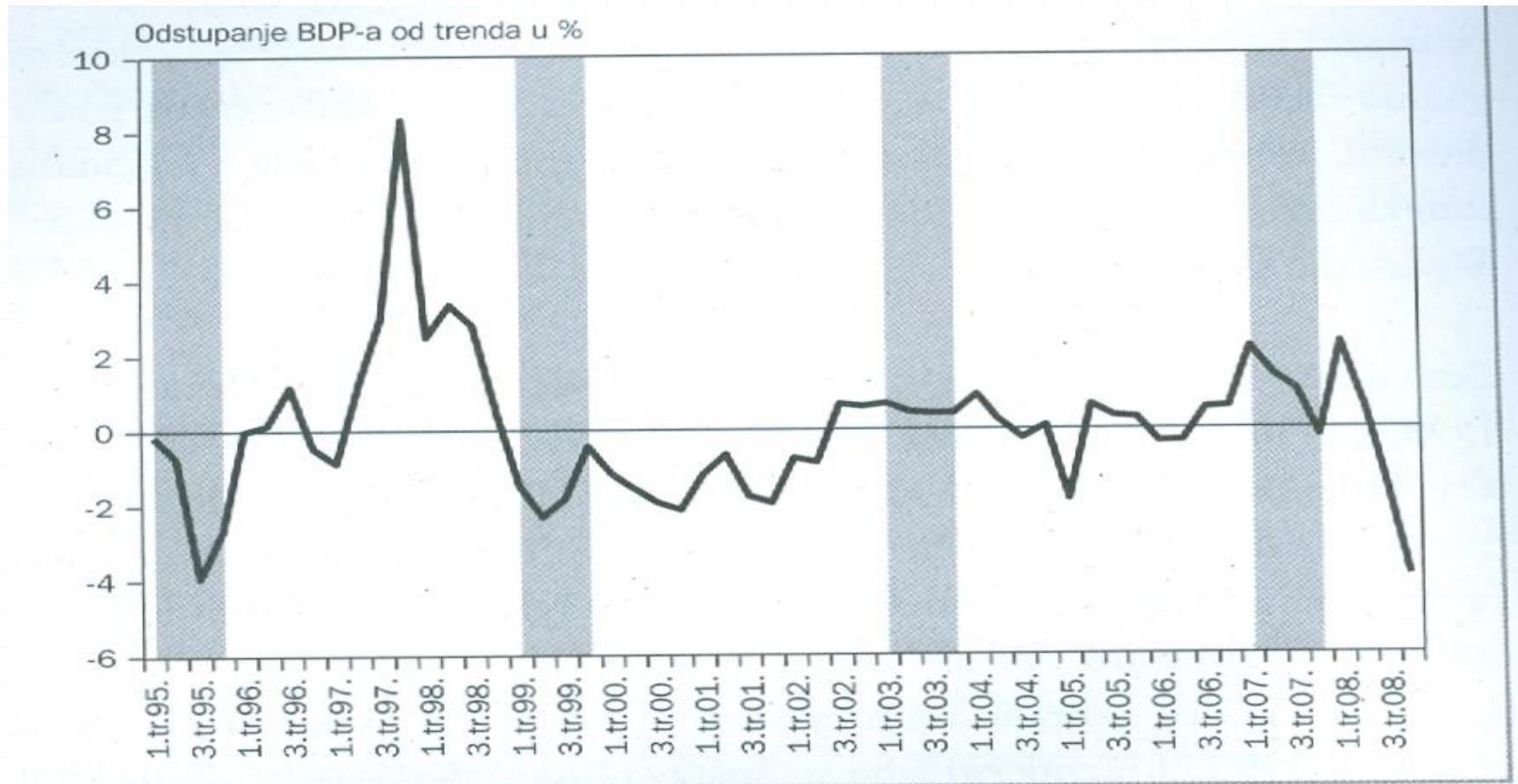

Specifičnosti političkih ciklusa u tranzicijskim zemljama

KLJUČNA PITANJA DEMOKRATIZACIJE U TRANZICIJI:

- Podrška demokraciji je instrumentalna (ovisi o satisfakciji građana procesom tranzicije i osobnim koristima)
- Očekuju li građani normativnu korektnost i jasnu pravnu regulativu (pravda i efikasnost)
- Utječe li demokratizacija na tranziciju i njen uspjeh (mogu li loši ekonomski rezultati zaustaviti proces demokratizacije)
- Postoji li politička zloupotreba ekonomске politike i kako to onemogućiti
- Kako će na zloupotrebu politike reagirati građani-glasači

Politički i poslovni ciklusi, 1995.-2008.

Vapomene: Osjenčana područja predstavljaju izborne godine. Za izbore 2000. godine, kao
zborna se godina uzima 1999., budući da su izbori održani u siječnju.

Izvor: Državni zavod za statistiku, Lovrinčević i Mikulić (2000).

Zaključak

- Empirijska istraživanja podupiru postojanje političko-poslovnih ciklusa
- U zemljama u tranziciji češći su oportunistički motivi političkih ciklusa
- Za uspješnost uklanjanja političke manipulacije i za uspješnost tranzicije jednako je važno ostvariti:
  - Razvoj demokracije
  - Izgradnju institucija (pravila)